

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Майстро Сергій Вікторович,

д. держ. упр., проф.,

професор кафедри економічної політики та менеджменту,

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України,

м. Харків

ORCID 0000-0003-3035-4304;

Крихтіна Юлія Олександрівна,

к. е. н., доц.,

доцент кафедри менеджменту та адміністрування,

Український державний університет залізничного транспорту,

м. Харків

ORCID 0000-0002-6595-4759

УДК 351:656

doi: 10.34213/tp.21.02.01

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Визначено сучасний стан розвитку транспортної галузі України. Схарактеризовано стан розвитку основних секторів транспортної галузі України в сучасних умовах. Здійснено комплексний аналіз сучасного стану та нинішніх проблем розвитку транспортного сектору України у світлі загроз і ризиків, пов'язаних, зокрема, з коронакризою. Визначено результативність механізмів формування й реалізації державної політики розвитку транспортної галузі України. Підкреслено, що транспортна галузь має значний потенціал розвитку через вигідне географічне розміщення України. Зазначено, що транспортна галузь України потребує формування та реалізації відповідної державної політики з метою підвищення її конкурентоспроможності в умовах інтеграційних процесів та викликів і загроз, що існують.

Ключові слова: державна політика, транспортна галузь, проблеми та суперечності розвитку транспортної галузі, результативність механізмів формування й реалізації державної політики, конкурентоспроможність транспортної галузі.

Постановка проблеми. Для подальшого сталого розвитку України в сучасних умовах надзвичайно важливим є підвищення ролі транспортної галузі, яка забезпечує необхідний рівень життєдіяльності суспільства, якісний соціально-економічний розвиток держави, підвищення рівня національної безпеки, досягнення високого авторитету країни в питаннях міжнародного співробітництва. На жаль, у сучасних умовах транспортна галузь України задовольняє лише базові потреби економіки та населення в перевезеннях, чого недостатньо. Адже нинішній рівень безпеки та енергоефективності галузі, показники кількості та якості перевезень пасажирів та вантажів, техногенного навантаження на навколишнє середовище тощо не відповідають вимогам сьогодення.

© Майстро С. В., Крихтіна Ю. О., 2021

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сучасного стану розвитку транспортної галузі України та визначенню результативності механізмів формування й реалізації державної політики в зазначеній сфері присвячено значну кількість наукових робіт таких українських вчених та практиків, як С. Діденко, О. Ємельянова, Д. Прейгер, М. Самойдук, О. Собкевич та ін. [1; 5; 6].

Однак чимало питань стосовно визначення напрямів формування та реалізації державної політики розвитку транспортної галузі для вирішення проблем та суперечностей, що існують, з метою підвищення рівня її конкурентоспроможності недостатньо досліджено.

Метою цієї статті є дослідження сучасного стану розвитку транспортної галузі України та визначення результативності механізмів формування й реалізації державної політики в зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транспортна галузь є однією з базових галузей економіки, має розвинуту мережу автомобільних шляхів, розгалужену залізничну мережу, морські порти та річкові термінали, аеропорти та широку мережу авіаційних сполучень, вантажних митних терміналів тощо, що створює необхідні передумови для задоволення потреб користувачів транспорту в наданні транспортних послуг та забезпеченні необхідних темпів сіспільного розвитку в усіх сферах.

На жаль, у сучасних умовах в Україні спостерігається недостатній рівень розвитку транспортної галузі, а однією з головних причин зазначеного стану справ є системне недофінансування, недостатнє технічне обслуговування інфраструктури та транспорту, технічна відсталість галузі, що загрожує не тільки виконанню нею відповідних соціально-економічних функцій, але і національній безпеці України. Окрім того, в останні роки значно знизився загальний рівень соціально-економічного розвитку країни, що пов'язано з глобальною пандемією.

Детальні дані від Державної служби статистики України (Держстату) показують, що обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) України за підсумками 2020 р. становив 4194 млрд грн, що вказує на скорочення реального ВВП на 4 %. У структурному розрізі попиту найсуттєвішим було скорочення інвестицій, яке становило 24,4 %. У галузевому розрізі найбільше скорочення доданої вартості в 2020 р. зафіксовано у готельно-ресторанному бізнесі (на 28,5 %), а також в "інших видах послуг" (на 23,1 %) [2].

Зазнала значних економічних втрат за вказаний період і транспортна галузь України. Розглянимо статистичну інформацію Держстату, яка формується в цілому за окремими видами транспорту на підставі таких державних статистичних спостережень: "Діяльність підприємств наземного транспорту", "Діяльність підприємств водного транспорту", "Діяльність підприємств авіаційного транспорту", "Діяльність підприємств трубопровідного транспорту", а також адміністративних даних АТ "Укрзалізниця" щодо діяльності залізничного транспорту [4].

Наприклад, за підсумками 2020 р. вантажообіг (сума добутків ваги перевезеного (транспортованого) вантажу (брутто) та відстані перевезення (транспортування) за кожною партією вантажу (вимірюється в тонно-кілометрах)) підприємств транспорту становив 290,3 млрд ткм, або 85,7 % від обсягу 2019 р. Обсяг перевезених вантажів (загальна вага перевезеного (транспортованого) вантажу (брутто), у т. ч. в міжнародному сполученні, власними та (або)

оренованими транспортними засобами) підприємствами транспорту склав 600,0 млн т, що становить 88,8 % від обсягів 2019 р. [4] (табл. 1).

Таблиця 1
Вантажні перевезення в Україні за видами транспорту, 2020 р. [4]

Вид транспорту	Вантажообіг		Перевезено вантажів	
	млн ткм	у % до 2019 р.	млн т	у % до 2019 р.
Транспорт	290342,6	85,7	600,0	88,8
У т. ч. :				
залізничний	175587,2	96,6	305,5	97,6
автомобільний	42296,7	86,5	191,3	78,3
водний	2866,0	84,6	5,6	91,7
трубопровідний	69281,8	66,3	97,5	86,5
авіаційний	310,9	105,2	0,1	93,3

Зокрема, у 2020 р. залізничним транспортом перевезено 305,5 млн т вантажів, що на 2,4 % менше, ніж у 2019 р. Обсяг перевезення брухту чорних металів знизився на 18,2 %, кам'яного вугілля – на 17,3, зерна та продуктів перемелу – на 13,2, коксу – на 10,4, лісових вантажів – на 6,9, цементу – на 6,7, нафти і нафтопродуктів – на 5,1, чорних металів – на 4,2, хімічних і мінеральних добрив – на 1,3 %. Обсяги перевезення будівельних матеріалів збільшилися на 16,8 %, а залізної та марганцевої руди – на 6,9 %.

Незважаючи на складні часи, у 2020 р. АТ “Укрзалізниця” відзвітувало про ремонт 1,3 тис. км колій та оновлення 1,2 тис. стрілочних переводів і найбільшу частину колій було оновлено середнім ремонтом – майже 1,2 тис. км. Окрім того, капітально відремонтовано 52,2 км головних колій, 26,7 км станційних і спеціальних, а також 0,9 км під'їзних колій. Також 141,5 км головних колій було реконструйовано. Однак зазначені обсяги робіт значно менші, ніж за попередній рік: у 2019 р. “Укрзалізниця” капітально відремонтувала 131 км головних (-60 %), 146,4 км станційних і спеціальних колій. Ще 354,2 км головних колій було реконструйовано. Загалом станом на кінець 2020 р. з 27,1 тис. км головних колій 6,4 тис. км потребують капітального ремонту, ще 2,7 тис. км – реконструкції [6].

Підприємствами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень фізичними особами – підприємцями) у 2020 р. виконано вантажообіг в обсязі 42,3 млрд ткм, який зменшився на 13,5 % порівняно з 2019 р., та перевезено 191,3 млн т вантажів, що на 21,7 % менше, ніж у 2019 р.

Водним транспортом у 2020 р. було перевезено вантажів в обсязі 5,6 млн т, що на 8,3 % менше, ніж у 2019 р.

Також у 2020 р. порівняно з 2019 р. на 13,5 % зменшилися обсяги перекачки вантажів трубопровідним транспортом.

Вантажообіг авіаційного транспорту у 2020 р. становив 310,9 млн ткм, що на 5,2 % більше, ніж у 2019 р. При цьому авіаційним транспортом перевезено 86,3 тис. т вантажів, що на 6,7 % менше, ніж у 2019 р. [7].

У цілому за підсумками 2020 р. пасажирообіг (сума добутків кількості перевезених пасажирів та відстані перевезення за кожною поїздкою (вимірюється в пасажиро-кілометрах)) підприємств транспорту становив

49,4 млрд пас. км, або 46,1 % від обсягу 2019 р. Чисельність перевезених пасажирів (чисельність пасажирів, яких перевезено транспортними засобами за всіма видами сполучення) підприємствами транспорту склала 2568,7 млн пасажирів, або 60,3 % від обсягу 2019 р. [4] (табл. 2).

Таблиця 2
Пасажирські перевезення в Україні за видами транспорту, 2020 р. [4]

Вид транспорту	Пасажирообіг		Перевезено пасажирів	
	млн пас. км	у % до 2019 р.	млн. осіб	у % до 2019 р.
Транспорт	49379,8	46,1	2568,7	60,3
У т. ч.:				
залізничний	10450,4	36,8	67,8	43,8
автомобільний	19009,0	56,1	1082,9	60,0
водний	4,0	15,7	0,3	46,0
авіаційний	10780,9	35,6	4,8	35,0
трамвайний	2541,0	68,1	422,8	67,4
тролейбусний	3452,9	63,9	579,0	61,2
метрополітенівський	3141,6	57,4	411,1	57,5

Зокрема, перевезення пасажирів залізничним транспортом (з урахуванням перевезень міською електричкою) у 2020 р. порівняно з 2019 р. зменшилося на 56,2 %. Послугами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень фізичними особами – підприємцями) скористалися 1,1 млрд пасажирів, що на 40,0 % менше, ніж у 2019 р. Авіаційним транспортом перевезено 4,8 млн пасажирів, що на 65,0 % менше, ніж у 2019 р., а міським електро-транспортом перевезено 1412,9 млн пасажирів, що на 38,3 % менше, ніж у 2019 р. [7].

Слід зазначити, що найбільш потерпілим від карантинних заходів видом транспорту є саме авіаційний. Поряд із туристичною галуззю, сектор авіаційних перевезень став одним із секторів світової економіки, які зазнали найбільших втрат унаслідок пандемії COVID-19.

Наприклад, пандемія коронавірусу скоротила глобальні обсяги пасажирських авіаперевезень на 60 %. Як повідомляє Міжнародна організація цивільної авіації, 2020 р. пройшов із показниками 2003 р.: світова авіація перевезла лише 1,8 млрд осіб. Для порівняння, у 2019 р. цей показник перевищував 4,5 млрд. Обсяг загальних глобальних втрат за 2020 р. склав \$370 млрд. Найбільше втратив Азіатсько-Тихоокеанський регіон (\$120 млрд), найменше – Північна Америка (\$88 млрд) [8].

Більше того, у 2021 р. за найкращого сценарію розвитку чисельність авіапасажирів в Україні може відновитися до 71 % порівняно з 2019 р. (до 53 % на міжнародних авіалініях і до 84 % на внутрішніх). А згідно з песимістичним сценарієм розвитку, пасажиропотік відновиться не більше ніж на 49 %. Більшість авіакомпаній через пандемію були змушені звільняти співробітників. У 2020 р. кількість польотів, які забезпечило державне підприємство “Украерорух”, знизилася на 57,6 % (загалом було 142 047 рейсів). Наприклад, через пандемію кількість рейсів “Міжнародних авіаліній України” (МАУ) скоротилася до 100 польотів на тиждень (до пандемії кількість польотів складала 120 на день) [8].

Як вже зазначалося, у розрізі видів діяльності погіршилися показники діяльності практично всіх галузей економіки, зокрема і значний негативний вплив спостерігався у галузі транспорту. Додатковим негативним чинником для показників транспорту було скорочення транзиту газу, що засвідчують показники трубопроводних магістралей. Але якщо на транзит газу вплинули погодні умови та фактори попиту на зовнішніх ринках, то на показниках пасажирських перевезень позначився прямиий вплив коронакризи.

Слід зазначити, у I кварталі 2020 р. вперше з 2016 р. великі та середні українські підприємства (у т. ч. і транспортної галузі) сформували чистий збиток у сумі 4,9 млрд грн, а частка збиткових підприємств зросла до 41 % загальної їхньої кількості [1].

Це стало однією з основних причин падіння інвестицій, адже 65 % капітальних інвестицій фінансуються шляхом інвестування власних коштів підприємств. Окрім інвестиційного фактору, чинник попиту в умовах коронакризи також залишається істотним, що посилює песимістичні прогнози відновлення транспортної галузі України в 2021 р.

Зокрема, у зв'язку з глобальною пандемією, очікувано зменшилися обсяги транспортних перевезень в Україні. За прогнозом, міжнародні перевезення звуться на 30–40 % унаслідок дії карантинних обмежень та падіння промислового виробництва. Внутрішні перевезення також очікує падіння – на 15–20 % від загального обсягу вантажоперевезень. У цілому автоперевізники недоотримають близько 3,8–4 млрд грн, адже введення карантинних обмежень на кілька місяців негативно позначилося на обсягах пасажирських перевезень [1].

Отже, незважаючи на визнання транспортної галузі пріоритетною сферою діяльності, яка повинна підтримуватися державою, фінансуватися і розвиватися, щоб відповідати міжнародним стандартам на відповідному рівні, існує ціла низка проблем та суперечностей, які гальмують розвиток транспортної галузі в умовах європейської інтеграції України.

Тому всебічне оновлення транспортної інфраструктури, забезпечення вільних конкурентних умов подальшого розвитку галузі, ефективний розвиток і координація діяльності різних видів транспорту потребують формування та реалізації ефективної та результативної державної політики, яка має закласти інституційну основу для розвитку та функціонального зростання транспортної галузі України. Адже тільки підвищення ефективності та якості надання транспортних послуг дозволить покращити конкурентоспроможність галузі, стимулюватиме український експорт, сприятиме розвитку внутрішнього ринку, торгівлі, туризму тощо.

Основні напрями та перспективи розвитку транспортної галузі країни в середньостроковій перспективі викладено в Національній транспортній стратегії України на період до 2030 р., у якій розглянуто стратегічні цілі, що їх має бути реалізовано за такими пріоритетними напрямами: упровадження ефективного державного управління в транспортній галузі; забезпечення надання якісних транспортних послуг та інтеграція транспортно-го комплексу України до міжнародної транспортної мережі; забезпечення сталого фінансування транспортного комплексу; підвищення рівня безпеки на транспорті; досягнення міської мобільності та регіональної інтеграції в Україні [3].

Для сталого розвитку транспортної галузі України в довгостроковій перспективі необхідно: створити законодавчо визначені умови, що стимулюють надходження інвестицій, у т. ч. й іноземних, у транспортні інфраструктурні проекти; підвищити інвестиційну привабливість галузі шляхом забезпечення розвитку відповідного конкурентного середовища; створити умови для подальшої економічної та технологічної інтеграції транспортного комплексу в глобальний транспортний ринок; забезпечити погоджений розвиток усіх секторів та сфер транспортної галузі; удосконалити нормативно-правове регулювання спрямоване на забезпечення рівних і сприятливих умов усім учасникам транспортно-логістичного ринку; здійснити розбудову і модернізацію транспортної, складської інфраструктури, вантажних терміналів шляхом створення відповідних сприятливих правових, організаційних і фінансово-економічних умов [5].

Окрім того, у сучасних умовах необхідним є упровадження нових принципів, механізмів та інструментів формування та реалізації державної політики розвитку транспортної галузі, створення умов для забезпечення ефективного контролю виконання відповідних функцій органами публічної влади в зазначеній сфері.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, державна політика має забезпечити випереджальні темпи розвитку транспортної галузі з метою сталого (з урахуванням економічного, соціального та екологічного складників) зростання валового внутрішнього продукту країни та її активної інтеграції у міжнародний транспортний ринок. Для підвищення ефективності транспортної галузі країни необхідно реалізувати програму комплексного оновлення та модернізації транспорту, яка передбачатиме комплекс заходів із нормативно-правового забезпечення створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення висококонкурентного середовища. Подальша реалізація державної транспортної стратегії шляхом визначення ключових проблем, цілей, принципів та пріоритетів розвитку транспортної галузі з точки зору загальнонаціональних потреб та інтересів сприятиме суттєвому підвищенню ефективності її функціонування, сталому розвитку країни та підвищенню добробуту населення. Важливим напрямом подальшого розвитку транспортної галузі країни є європейська інтеграція України, що вимагає формування й реалізації відповідної державної політики розвитку транспортної галузі, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Діденко С. Транспортна галузь в умовах коронакризи: оцінка негативного впливу та прогноз. URL: <https://ua.news.ua/transportnaya-otrasl-v-uslovyah-koronakryzysa-otsenka-negativnogo-vozdjstviya-y-prognoz/>.
2. Макроекономічний аналіз на 2 квітня 2021 року. URL: <https://nabu.ua/ru/makroekonomichny-analiz-na-2-kvitnya.html>.
3. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року / схв. розпорядженням КМУ від 30.05.2018 № 430-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#n13>.
4. Підсумки роботи транспорту у 2020 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Прейгер Д. К., Собкевич О. В., Емельянова О. Ю. Реалізація транспортного потенціалу транспортної інфраструктури України в стратегії посткризового економічного розвитку : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2011. 37 с.

6. Самойдюк М. Укрзалізниця у 2020 році скоротила обсяг капітального ремонту залізничних колій на 60 %. URL: <https://www.railinsider.com.ua/uz-u-2020-roczki-skorotylya-obsyag-kapremontu-zaliznychnyh-kolij-na-60/>.

7. Соціально-економічне становище України за 2020 рік. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

8. Через пандемію обсяг авіаперевезень у 2020 р. впав на 60 % – ІКАО. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3172388-cerez-pandemiu-obsag-aviaperevezhen-u-2020-roci-vpav-na-60-ikao.html>.

Maystro S. V.,

Doctor of Public Administration, Professor, Professor of Economic Policy and Management

Department, KRI NAPA, Kharkiv

ORCID 0000-0003-3035-4304;

Krykhtina Y. O.,

PhD in Economic, Associate Professor of Management and Administration Department, UkrSURT, Kharkiv

ORCID 0000-0002-6595-4759

CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF THE TRANSPORT INDUSTRY OF UKRAINE AND EFFECTIVENESS OF MECHANISMS OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE POLICY

The current state of development of the transport industry of Ukraine is determined. The state of development of the main sectors of the transport industry of Ukraine in modern conditions is described. A comprehensive analysis of the current state and existing problems of development of the transport sector of Ukraine in the light of threats and risks associated, including the coronary crisis. The effectiveness of the mechanisms of formation and implementation of the state policy of development of the transport industry of Ukraine is determined. It is emphasized that the transport industry has significant development potential due to the favorable geographical location of Ukraine. It is noted that the transport sector of Ukraine needs the formation and implementation of appropriate state policy in order to increase its competitiveness in terms of integration processes and existing challenges and threats.

It is proved that the state policy should ensure the advanced pace of development of the transport sector in order to achieve sustainable (taking into account economic, social and environmental components) growth of the country's gross domestic product and its active integration into the international transport market. It was found that in order to increase the efficiency of the country's transport industry, it is necessary to implement a program of comprehensive renewal and modernization of transport, which will include a set of measures to ensure a favorable investment climate and a highly competitive environment. Ways to further implement the state transport strategy by identifying key issues, goals, principles and priorities of the transport sector in terms of national needs and interests, which will significantly improve its efficiency, sustainable development and welfare. It is proved that an important direction of further development of the country's transport sector is the integration of Ukraine into the European Union, which requires the formation and implementation of appropriate state policy for the development of the transport sector.

Keywords: state policy, transport sector, problems and contradictions of transport industry development, effectiveness of mechanisms of formation and implementation of state policy, competitiveness of transport sector.

References

1. Didenko, S. Transportna haluz v umovakh koronakryzy: otsinka nehatyvnoho vplyvu ta prohnoz [Transport industry in the context of the coronary crisis: negative impact assessment and forecast]. URL: <https://ua.news/ua/transportnaya-otrasl-v-uslovyah-koronakryzysa-otsenka-negativnogo-vozdjstviya-y-prognoz/> [in Ukrainian].

2. Makroekonomichnyy analiz na 2 kvitnya 2021 roku. [Macroeconomic analysis as of April 2, 2021]. URL: <https://nabu.ua/ru/makroekonomichnyy-analiz-na-2-kvitnya.html> [in Ukrainian].

3. Natsionalna transportna stratehiya Ukrayiny na period do 2030 roku [National Transport Strategy of Ukraine for the period up to 2030]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#n13> [in Ukrainian].

4. Pidsumky roboty transportu u 2020 rotsi [Results of transport in 2020]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
5. Preiger, D., Sobkevich, O., Emelyanova, O. (2011). Realizatsiya transportnoho potentsialu transportnoyi infrastruktury Ukrainy v stratehiyi postkryzovoho ekonomichnoho rozvytku [Realization of the transport potential of the transport infrastructure of Ukraine in the strategy of post-crisis economic development]. Kiyv: National Institute for Strategic Studies [in Ukrainian].
6. Samoidyuk, M. Ukrzaliznytsya u 2020 rotsi skorotyła obsyah kapital'noho remontu zaliznychnykh kolyi na 60% [Ukrzaliznytsia in 2020 reduced the volume of overhaul of railways by 60%]. URL: <https://www.railinsider.com.ua/uz-u-2020-roczy-skorotyła-obsyah-kapremontu-zaliznychnyh-kolij-na-60/> [in Ukrainian].
7. Sotsialno-ekonomichne stanovyshche Ukrainy za 2020 rik [Socio-economic situation of Ukraine in 2020]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
8. Cherez pandemiyu obsyah aviaperevezen u 2020 r. vpav na 60 % – ICAO [Due to the pandemic, the volume of air traffic in 2020 fell by 60 % – ICAO]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3172388-cerez-pandemiu-obsag-aviaperevezen-u-2020-roci-vpav-na-60-ikao.html> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 11.05.2021 р.